

ЗАТВЕРДЖЕНО:
методичною радою університету
від 25.08.2025 (протокол №1)

Силабус
освітнього компонента
**«Методологія філологічного наукового дослідження
(мовознавчого)»**
2025–2026 навчальний рік

Освітні програми:	ОПП «Філологія»
Спеціальність:	В11 Філологія
Спеціалізація	Українська мова та література
Галузь знань:	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Рівень вищої освіти:	другий (магістерський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни:	обов'язкова
Викладач:	кандидат філологічних наук, доцент Ольга СОПІНА
Посилання на сайт:	https://bdpu.org.ua/teachers/sopina-syenicheva-olga-anatoliyivna/
Контактний телефон:	0506404005
Email викладача:	senichevaolga76@gmail.com
Консультації:	четвер, 14.20–15.50

Обсяг курсу:

Кількість кредитів / годин	Форма навчання	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3 / 90 год.	денна	12	12	76	екзамен

Семестр: весняний.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: парадигма дослідження, теорія, концепція, метод, методологія, методика аналізу.

Метою вивчення освітнього компонента «Методологія філологічного наукового дослідження (мовознавчого)» є систематизація знань про традиційні, класичні методи дослідження та ознайомлення магістрантів із специфікою сучасних теоретичних та експериментальних методів дослідження мовних явищ у різних галузях лінгвістики, а також формування в здобувачів вищої освіти компетентностей науково-дослідницької роботи.

Завдання вивчення методології філологічного наукового дослідження (мовознавчого) є: знати специфічні риси писемної та усної форм української літературної мови; основні різновиди наукової роботи; класифікацію методів, методики їх застосування у лінгвістичних дослідженнях; історію започаткування методів лінгвістичних досліджень; основні прийоми аналізу лінгвістичних досліджень; правила культури читання наукового тексту; композиційно-логічну побудову усної наукової доповіді, повідомлення, виступу; вміти працювати з навчальною, навчально-методичною, науковою, довідниковою літературою; застосовувати методи та методики у своїх лінгвістичних дослідженнях відповідно до класифікації; створювати навчально-наукові тексти; володіти нормами мовного оформлення наукових текстів різних жанрів (курсова, магістерська робота, наукова стаття, тези); читати і сприймати науковий текст (виділяти головну і другорядну інформацію); володіти культурою усного виступу, брати участь у науковій дискусії.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p> <p>ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.</p> <p>ЗК 12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</p> <p>СК 1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.</p> <p>СК 2. Здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційних шлях розвитку вітчизняного і світового письменства.</p> <p>СК 5. Усвідомлення методологічного організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій.</p> <p>СК 6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.</p> <p>СК 7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.</p>	<p>ПРН 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.</p> <p>ПРН 3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.</p> <p>ПРН 7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.</p> <p>ПРН 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.</p> <p>ПРН 10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати та перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).</p>

Зміст курсу:

Тема 1. Вступ: методологія, методи та прийоми мовознавчого дослідження. Питання про час зародження науки про мову. Теорія лінгвістичного методу. Поняття лінгвістичного методу. Загальнонаукові та спеціальні методи. Порівняння. Дедукція. Індукція. Аналіз. Синтез. Гіпотеза. Методи порівняльно-історичного та типологічного вивчення мов. Структурні методи. Математичні методи. Функціональні методи.

Тема 2. Прийоми загальних та спеціальних методів. Основні методи лінгвістичного дослідження. Часткові методи лінгвістичного дослідження. Конкретнопрактичні методи лінгвістичного дослідження. Методи аналізу художнього тексту.

Тема 3. Описовий метод. описовий метод як аспект дослідження ярусів структури мови. Концепції В.І.Кодухова та Ю.С.Степанова. Етапи описового аналізу: виокремлення із тексту мовних та мовленнєвих одиниць; знаходження структурних одиниць; інтерпретація номінативно-комунікативних та структурних одиниць; категоріальний та дискретний аналіз; компонентний та контекстуальний аналіз. Типи прийомів описового аналізу. Прийоми зовнішньої інтерпретації: соціологічні; логіко-психологічні; артикуляційно-акустичні; прийоми міжрівневої інтерпретації; дистрибутивна методика. Прийоми внутрішньої інтерпретації: класифікація та систематизація; розкриття будови виокремлених одиниць, категорій та їх зразків.

Тема 4. Порівняльний метод. Порівняльно-історичний метод. Теоретичні засади Ф.Боппа, О.Востокова, Я. Грімма, Р.Раска та ін. Історико-порівняльний метод. Прийом внутрішньої реконструкції. Прийом хронологізації. Абсолютна хронологія. Прийом відносної хронології. Діалектографічні прийоми. Прийом культурно-історичної інтерпретації. Текстологія. Предмет лінгвістичного джерелознавства. Сучасні дослідження порівняльного мовознавства.

Тема 5. Зіставний метод. Загальна характеристика зіставного методу. Ідеї І.О. Бодуена де Куртене. Внесок Є.Поливанова, Л.Щерби, С.Бернштейна, Ш.Баллі, В.Гака у теорію та практику зіставних досліджень. Практичні цілі порівняльно-типологічного дослідження мов. Порівняльно-зіставне вивчення споріднених та неспоріднених мов. Встановлення основ зіставлення. Прийоми зіставлення. Прийом мовного зіставлення. Прийом ознакового зіставлення. Зіставна інтерпретація. Проблема контрастивної лінгвістики. Поняття конфронтативної лінгвістики. Мета контрастивних досліджень. Внесок Р.Ладо у конфронтативні дослідження. Типологічна характеристика мови та типологічна класифікація мов. Морфологічна класифікація. Синтаксична класифікація. Таксонімія мов. Проблеми мовних універсалій. Звдання теорії мовних універсалій. Актуальні проблеми сучасної теорії універсалій, перспективи подальших досліджень.

Тема 6. Структурний опис мов. Етапи розвитку структурної лінгвістики. Мета структурного опису. Дистрибутивний аналіз. Сутність дистрибуції. Типи дистрибуції елементів. Трансформаційний аналіз. Аналіз за безпосередніми складниками. Компонентний (семний) аналіз. Поняття семени. Денотативні та конотативні семими. Класифікації сем: класами, архісеми, диференційні семи.

Тема 7. Логіко-семантичне обчислення та моделювання. Аксиоматичний метод. Формалізована теорія. Структурно-математичні моделі. Математичні методи та прийоми аналізу у мові. Кількісні прийоми вивчення мови й тексту. Автоматизація лінгвістичних робіт. Експериментально-фонетичні методи. Соматичні методи. Пневматичні прийоми. Електроакустичні прийоми. Машинний переклад. Комп'ютерні розроблення перекладу.

Тема 8. Функційний метод. Сутність функціоналізму. Побудова функціонального поля. Концепції поля різних теорій: В. Адмоні, Л.Вайсгербер, О.Золотової, Л.Іванової та ін. Основні положення теорії поля. Структура поля: ядро та периферія. Синтаксичне поле речення у російській мові. Структура сучасної стилістики російської мови в аспекті поля.

Тема 9. Концептуальний аналіз. Методи когнітивної лінгвістики. Концептуальний аналіз. Методики опису концептів. Семантикокогнітивний опис концептів. Побудова номінативного поля концептів. Експериментальні методики дослідження концептів. Когнітивна інтерпретація. Моделювання концептів. Змістовий модуль 6. Новітні методи дослідження

Тема 10. Методи соціолінгвістики. Соціолінгвістика як розділ мовознавства. Основні поняття соціолінгвістики. Напрями досліджень в соціолінгвістиці. Методи дослідження

соціолінгвістики. Методи збору матеріалу, методи його обробки. Методи оцінювання достовірності отриманих даних і їхньої змістової інтерпретації.

Тема 11. Методи лінгвокультурології. Лінгвокультурологія як наука. Опис відношень мови і культури, мови і етносу, мови і народного менталітету. Ономазіологічний аналіз. Етимологічний аналіз. Аналіз метафори (за Дж. Лакоффом). Метод семантичного лінгвокультурологічного поля. Методи польової етнографії.

Тема 12. Методи когнітивної лінгвістики. Теорія прототипів Е. Рош та Дж. Лакоффа. Когнітивізм. Когнітивна лінгвістика в системі наук. Категоризація та концептуалізація дійсності. Концепт як основне поняття когнітології. Концепт – поняття – значення. Структури представлення (репрезентації) концепту у свідомості: схема, фрейм, сценарій (скрипт), мисленнєвий образ, картина. Методи когнітивних досліджень.

Методи навчання: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія), наочні (ілюстрації, презентації), практичні (виконання вправ) з використанням засобів дистанційного навчання (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, консультації online на базі освітньої платформи «Zoom» та месенджерів (Telegram, Viber); пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий (евристичний); індуктивні, дедуктивні, метод аналогій, самостійна робота з електронним навчально-методичним комплексом.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): обов'язкове дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти («Положення про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті» (http://bdpu.org/wp-content/uploads/2020/03/akademdobrochesnist-_sayt.pdf)), а саме: самостійне виконання всіх видів робіт, завдань, форм контролю, передбачених робочою програмою даної навчальної дисципліни; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Дозволяється користуватися технологіями штучного інтелекту, однак жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: освітні платформи інтерактивної взаємодії у форматі відеоконференції Zoom; віртуальне навчальне середовище «Moodle» університету, що містить навчально-методичний комплекс освітньої компоненти для ефективної взаємодії, самоосвіти та контролю освітніх результатів здобувачів; Google-сервіси (Кеер, документи, презентації, форми, чат, календар, диск); ноутбук.

Система оцінювання та вимоги: внутрішня університетська 100-бальна шкала.

Після вивчення освітнього компонента результати досягнень здобувачів освіти конвертуються в шкалу ECTS шляхом ранжування навчальних досягнень.

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Узагальнені критерії оцінювання:

- «А», 90–100 балів – здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті компетентності для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили;

- «В», 78–89 балів – здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи й задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- «С», 65–77 балів – здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, у цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

- «D», 58–64 бали – здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- «E», 50–57 бали – здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (обсяг набутих компетентностей здобувача відповідає мінімальним критеріям);

- «FX», 35–49 балів – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (до 20 %);

- «F», 1–34 бали – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час заліку (50+50=100) (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-25	26-29	30-32	33-39	40-45	46-50
	F	FX	E	D	C	B	A
	не зараховано		зараховано				
Практичне заняття 1	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 2	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 3	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 4	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 5	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 6	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Самостійна робота	13	15	18	23	27	30	32

Разом максимальна кількість набраних балів	19	24,6	28,8	35	40,8	45,6	50
--	----	------	------	----	------	------	-----------

Підсумковий контроль відбувається у формі тестування.

Таблиця 2

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-24	25-28	29-32	33-38	39-44	45-50
	F	FX	E	D	C	B	A
Максимальна кількість набраних балів	17	24	28	34	40	45	50

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація):

Основний

1. Дойчик О. Я. Сучасні лінгвістичні теорії: метод. рекомендації. Івано-Франківськ: ПНУ, 2015. 68 с.

2. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / наук. ред. М. І. Степаненко. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.

3. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії. 2-ге вид., випр. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 338 с. URL:

<https://ru.scribd.com/document/434167126/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96-%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97>.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. 2-ге вид., виправлі доп., 2017. 890 с. URL:

https://ru.scribd.com/document/476908281/%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-pdf?_gl=1*k6532q*_gcl_au*MTcxOTIzNTU3OS4xNzcxMjYwMjQ0.

Додатковий

5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: Академія, 2009. 376 с.

6. Бацевич Ф. С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень: підручник. 2-ге вид., стереотип. Київ: Академія, 2011. 240 с.

7. Дащенко Н. Лінгвістика тексту й основи лінгвоаналізу: методичні рекомендації. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 63 с.

8. Дистрибутивний аналіз. Методика безпосередніх складників. Трансформаційний аналіз – методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bestreferat.ru/referat-163373.html2>.

9. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 168 с.

10. Калмикова Л. О. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапшина, Н. В. Харченко. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький пед. ін-т, 2008. 325 с.
11. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ: Вища школа, 1984. 120 с. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : посібник для вузів. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.
12. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2011. 187 с.
13. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
14. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: соціолінгвістичний напрям у мовознавстві. Львів, 2008. 432 с.
15. Миронюк Н. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : збірник вправ і завдань. Київ: Вища школа.
16. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ: ВЦ Київський університет, 1999. 308 с.
17. Савінова Н. В. Психолінгвістика : навчально-методичний посібник / Н.В. Савінова, М.І. Берегова. Миколаїв: Видавець Торубара В.В., 2020. 92 с.

Інтернет-ресурси

18. bdrp.org: сайт Бердянського державного педагогічного університету.
19. <http://www.slovnyk.net>.
20. <http://www.wikipedia.org>.
21. <http://www.ostriv.in.ua>.
22. <http://www.ukrlit.vn.ua>.
23. <http://www.ukr-in-school.edu.ua.net>.
24. <http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse.htm>.
25. <http://www.mova.dn.ua>.
26. http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm.
27. <http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>.
28. <http://www.novamova.com.ua>.
29. <http://www.mova.info>.
30. <http://ulif.org.ua>.
31. <http://lingvoforum.net>.